

загальною рисою для інституту шлюбного договору є його мета, а саме: можливість відійти від встановленого законом режиму майна подружжя та регулювати свої майнові відносини, а в деяких країнах і особисті немайнові відносини, відповідно до своїх індивідуальних потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучерук К.І. Значення та правова природа шлюбного договору [Текст] / К.І. Кучерук, М.В. Нікітіна // Держава та регіони. Серія: право. – 2009. – № 3 – С. 17-21.
2. Толстикова О.М. Форма брачного договору і порядок его заключення [Текст] / О.М. Толстикова, Л.В. Дяченко // Сибирский юридический вестник. – 2001. – №4. – С. 61-63.
3. Бориславська М.В. Загальна характеристика договірних регулювань сімейних правовідносин [Текст] / М.В. Бориславська // Політичні науки. Правознавство. – Вип. 56, т. 69. – С. 195-198.
4. Лепех С. Проблеми реалізації прав на укладення та розірвання шлюбного договору [Текст] / С. Лепех // Вісник Львівського університету. Серія: Юридична. – 2008. – № 47 – С. 103-109.
5. Борисова В.І. Сімейне право України [Текст]: підручник / В.І. Борисова, І.В. Жилінкова – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 264 с.
6. Фурса С. Я. Договірні відносини в Сімейному кодексі і їх вплив на нотаріальний процес [Текст] / С. Я. Фурса // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 11. – С. 24–27.
7. Олійник О. С. Правовий аналіз інституту шлюбного договору за законодавством Франції [Текст] / О. С. Олійник // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. праць. – Івано-Франківськ. – 2008. – Вип. XX. – С. 111-117.
8. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / Пер. с франц. В. Захватаев / Отв. ред. А. Довгерт. – К. : Истина, 2006. – 1008 с.
9. Фединак Г.С. Міжнародне приватне право [Текст]: підручник / Г. С. Фединак, Л.С. Фединак. – Київ : Атіка, 2005. – 544 с.
10. Олійник О. С. Особливості правового регулювання інституту шлюбного договору в Німеччині: порівняльно-правовий аспект [Текст] / О. С. Олійник // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. праць. – Івано-Франківськ. – 2009. – Вип. XXI. – С. 49 -55.
11. Гражданское уложение Германии / науч. редакторы А. Л. Маковский и др., пер. с нем. – 2-е изд., доп. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 816 с.
12. Калакура В. Договірне регулювання майнових відносин подружжя в міжнародному сімейному праві / В. Калакура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzizvru/2010_3/p3_2_1.html
13. Stephen T. Gary. To Agree or Not to Agree: Treatment of Postnuptial Agreements Under Oklahoma Law [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.law.ou.edu/sites/default/files/files/OU_LAW_ADMIN/09%20gary%20comment%20blu1.pdf
14. Amberlynn Curry. The Uniform Premarital Agreement Act and its variations throughout the states. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aaml.org/sites/default/files/MAT206_3.pdf
15. Gary A. Debele and Susan C.Rhode. Prenuptial Agreements in the United States. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iaml.org/cms_media/files/prenuptial_agreements_in_the_us.pdf

УДК 347.44

ДО ПИТАННЯ ПОСЛУГИ ЯК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Карпенко О. І.,

аспірантка кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: Стаття присвячена порівняльному теоретико-правовому аналізу категорії «послуга». Наводяться приклади різного тлумачення категорії «послуга» як цивілістами, так і законодавцем. Проводиться аналіз законодавства України.

Ключові слова: послуга, об'єкти цивільного права, договір про надання послуг, діяльність, результат діяльності.

Аннотация: Статья посвящена сравнительному теоретико-правовому анализу категории «услуга». Приводятся примеры различного толкования категории «услуга» как цивилистами, так и законодателем. Проводится анализ законодательства Украины.

Ключевые слова: услуга, объекты гражданского права, договор о предоставлении услуг, деятельность, результат деятельности.

Annotation: The article is devoted to the theoretical description of the legal concept of the definition of «service». The comparative analysis of the definition of «service» is conducted. In this article the analysis of Ukrainian law is conducted.

Key words: service, objects of the Civil Law, services agreement, the activities and results of activity.

Актуальність роботи зумовлено тим, що останнім часом в просторі життєдіяльності людей, який інтенсивно оновлюється і трансформується, з'явилися нові види послуг, що задовольняють їх урізноманітнені зростаючі потреби. Водночас у цивільно-правовій сфері, цивільному законодавстві

використовуються нові види договорів про надання послуг, раніше невідомих вітчизняній правовій системі. Мова щонайперше йде про електронні, інформаційні послуги та послуги в мережі Інтернет. Аналогічна тенденція простежується і в зарубіжних країнах, де також стрімко зростає частка послуг в майновому обороті, витісняючи торгівлю матеріальними речами і технологією. Ці зміни

зафіксовано в понятті постіндустріального суспільства, прикметною рисою якого є велика частка високоякісних та інноваційних послуг в валовому внутрішньому продукті.

На цьому тлі не можна говорити про те, що бракує інтересу дослідників до категорії послуги. Вона перебуває в просторі наукових досліджень знаних вітчизняних дослідників: М.М. Агаркова, С.С. Алексєєва, І.Л. Брауде, Д.В. Бобрової, М.І. Брагинського, В.В. Вітрянського, О.С. Йоффе, О.В. Кохановської, І.М. Кучеренко, В.В. Луця, І.Б. Новицького, О.А. Підпригори, А.В. Рабинович, Ю.К. Толстого, Є.О. Суханова, Є.О. Харитонова, Я.М. Шевченко, Д.І. Степанова, Р.О. Стефанчука, Є.Д. Шешеніна, Г.Ф. Шершеневича, Р.Б. Шишки, О.Р. Шишки та ін.

Разом із тим послуга є однією з найбільш суперечливих категорій цивільного права, вона має досить розмиті межі, тлумачиться вченими і практиками по-різному і має безліч смислових відтінків. Слід також відзначити, що категорія послуги містить низку недостатньо вирішених і не досліджених в юридичній літературі проблем, зокрема, визначення сутності цієї категорії, відсутність загальноприйнятої систематизації сфери послуг тощо.

Метою статті є аналіз категорії послуги в просторі цивільно-правових досліджень та цивільно-правовому законодавстві України.

Систематизувавши значний масив різноманітних визначень категорії послуги, що присутні в цивільно-правовій літературі, можна дійти висновку, що умовно їх можна рознести на три групи. Перша: дослідники виходять із того, що сутність послуги визначається через діяльність (Ю. Калмиков, Д. Степанов, О. Тихомиров, О. Коршакова, О. Капля, Є. Шешенін, О. Шаблова, В. Луць, О. Щуковська, Н. Дроздова та ін.). Наведемо кілька найбільш характерних визначень послуги, що притаманні представникам цього напрямку. Так, свого часу О. Йоффе зазначав, що послуга – це діяльність, результат якої не отримує матеріального або упредметненого втілення; він відображається в юридичних наслідках – придбанні прав та обов'язків суб'єктом, для якого він створюється (тобто тут об'єктом відповідних правовідносин є сама дія). Автор також відзначав достатньо широке коло суб'єктів, які вступають у правові відносини з приводу надання та отримання послуг. До них належать громадяни і організації, причому і ті, й інші можуть як надавати послуги, так і користуватись ними, встановлюючи відносини між собою [5, с. 487-489]. С. Ємельянчик визначає послугу як дію (діяльність), яка спрямована на задоволення потреб особи і не втілюється у певному майновому (уречвленому) результаті; її результат є невіддільним від самої діяльності, його якість не може гарантуватися, він споживається безпосередньо у момент її здійснення [4, с. 105-108]. Н. Дроздова характеризує послугу як дію, що виражена у конкретному корисному результаті, який створено працею особи (юридичної чи фізичної), є нематеріальним (не речовим) за формою, не відокремлений від діяльності його виконавця і є об'єктивно досягнутими змінами у зовнішньому світі або стані суб'єкта [3, с. 9-11]. На думку Д. Степанова,

послуга як різновид об'єктів цивільних правовідносин виражається у вигляді певної правомірної операції, тобто у вигляді низки доцільних дій виконавця або у діяльності, що є об'єктом зобов'язання, яка має нематеріальний ефект, несталий речовий результат або уречвленийий результат, пов'язаний з іншими договірними відносинами, і характеризується властивостями здійсненності, невід'ємності від джерела, миттєвої споживаності, неформалізованості її якості [10, с. 16-18].

Друга група: асоціюється послуга з результатом діяльності (С. Алексєєв, Н. Індюков, Р. Колосов, М. Кротов, О. Красавчиков, А. Телестакова та ін.). Послуга при такому визначенні набуває значення результату корисної дії або діяльності. Результатом послуги Л.В. Саннікова вважає досягнуте в процесі надання послуги таке збереження чи зміну немайнового блага, яке передбачене законом, іншим правовим актом, договором чи впливає із сутності наданої послуги [8]. А. Телестакова говорить про послугу як специфічний об'єкт цивільних прав та предмет договору про надання послуг, продукт корисної дії або діяльності, що не має майнового вираження, результат якої (послуги) не має юридичного значення і не може бути гарантованим [11, с. 10]. О.М. Сибіга критикує такий підхід і отстоює позицію, що діяльність – це сукупність дій, тобто систематичне надання особою послуг (юридичних, фактичних і юридичних та ін.) і підкреслює, що існують непоодинокі випадки, коли послуга надається учасником цивільних відносин разово, наприклад, на підставі договору комісії. Ось чому, враховуючи це, законодавець правильно характеризує послугу і як дію, розуміючи під цим активну поведінку особи – здійснення нею своїх обов'язків у межах наданих їй за договором повноважень, і як сукупність дій, що відбуваються систематично, ідентифікуючи в такий спосіб послугу з діяльністю особи. О.М. Сибіга також підтримує точку зору тих цивілістів (В.І. Сенчицева, В.П. Мозоліна, В.В. Вітрянського), які до особливостей послуг як об'єктів цивільних прав відносять те, що порівняно з об'єктами матеріального світу не існують самі по собі, не є самодостатніми, а перебувають тільки у сфері зобов'язального права. Він додатково аргументує, що послуга – це об'єкт зобов'язальних правовідносин, який становить собою правомірну дію виконавця, спрямовану на досягнення певного результату не матеріалізованого характеру, обмежену в часі і споживання якої, як правило, відбувається в момент її надання [9].

Третя група: визначається послуга через нерозривне поєднання діяльності та її результату (С. Богринцева, Т. Левшина, Ю. Романець). Згідно з цією точкою зору послуга розглядається як сукупність діяльності та результату, оскільки результату передують діяльність, що не має матеріального втілення і складає разом із ним неподільне ціле. Є. Богринцева отстоює позицію, що послуга може виступати, по-перше, як результат діяльності (коли її споживання починається вже після її виконання); по-друге – як сама діяльність; а по-третє – як сукупність діяльності і результату [2, с. 38]. Ю. Романець стверджує, що особливістю послуг, яка відрізняє їх від підряду, є те, що робота, виконувана

за договором оплатного надання послуг, спрямована на досягнення результату, а останній є невід'ємним від процесу роботи [7].

Слід сказати, що суттєвих і принципових розбіжностей у визначенні категорії послуги в межах тієї чи іншої групи не спостерігається, тому кількох прикладів цілком достатньо, щоб мати уявлення про теоретичні уподобання представників того чи іншого напрямку.

Деякі дослідники визначення категорії послуги доповнюють переліком її характерних ознак. Наприклад, А. Рабінович юридично значущу послугу запропонувала визначити як ініційовану уповноваженим суб'єктом і здійснювану на основі та на виконання юридичного акта діяльність зобов'язаного суб'єкта, що спрямована на задоволення певних потреб її ініціатора або створення необхідних для цього умов і засобів. Відповідно до наведеного визначення послуги були названі такі її ознаки: а) послугою є забезпечена і гарантована державою певна діяльність суб'єктів усіх організаційно-правових форм власності; б) метою послуги є задоволення потреб людей; в) результат послуги може мати як матеріальне, так і нематеріальне вираження; г) послуга має споживчу вартість; д) послуга є предметом споживання або ж створює умови та засоби для споживання; е) феномен послуги ініціюється її споживачем [6, с. 142-146]. Є.Д. Шешенін виділяв такі ознаки послуги: а) це діяльність особи (юридичної чи фізичної), яка надає послугу; б) надання послуг не має уречевленого результату; в) корисний ефект послуги (діяльності) споживається у процесі надання послуги, а споживча вартість послуги припиняє своє існування [12, с. 45-64]. Н.В. Аляб'єва визначення послуги як задоволення будь-яких потреб учасника цивільно-правових відносин доповнює її ознаками як об'єкта цивільно-правових відносин: а) наявність результату діяльності, її невід'ємність від діяльності послугонадавача, ексклюзивність, невичерпність; б) наявність дії, яка повинна призводити до результату діяльності; в) гарантованість досягнення результату; г) одночасність надання і споживання послуги; д) наявність суб'єкта та об'єкта цивільно-правових відносин [1, с. 9-10]. Згідно з А.Телестаковою ознаками послуги як правової категорії є: корисний ефект послуги, що задовольняє потребу замовника і споживається в процесі надання; відсутність гарантованого позитивного результату; споживність послуги в процесі її надання; послуга надається у відповідності до завдання замовника; фідуціарність [11, с. 6]. В.В. Резнікова ознаками послуги вважає: корисний ефект; невіддільність від джерела (синхронність надання й отримання послуги); непомітність, невідчутність; нематеріальність; диференційованість якості послуги; ексклюзивність; неможливість зберігання; невичерпність [7, с. 15].

Що стосується використання поняття послуги у низці законодавчих актів України, то можна констатувати, що Закони України поділяються на дві групи: одні визначають послуги як діяльність, а інші – як результат діяльності. Зокрема, Закон України «Про захист прав споживачів» від 1 грудня 2005 р. визначає послугу як діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного

договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. дає визначення готельної послуги – дії (операції) підприємства з розміщення споживача шляхом надання номера (місця) для тимчасового проживання в готелі, а також інша діяльність, пов'язана з розміщенням та тимчасовим проживанням. Готельна послуга складається з основних та додаткових послуг, що надаються споживачу відповідно до категорії готелю.

Інші ж нормативні акти інтерпретують послугу як результат діяльності послугонадавачів, яка спрямована на задоволення потреб фізичних чи юридичних осіб. Так, у Законі України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 р. надається визначення соціальних послуг як комплексу заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем. Закон України «Про житлово-комунальні послуги» від 26 червня 2004 р. розглядає житлово-комунальні послуги як результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилих приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. визначає фінансові послуги як операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Можна зробити висновок, що дефініція послуги через перелік її ознак, з одного боку, засвідчує дійсно умовність попереднього розподілу визначень категорії послуги на три (у деяких авторів – більше) групи, адже в переліку ознак послуги, як правило, компенсується обмеженість того чи іншого її визначення, а з іншого – видається, що найближче до істини те визначення категорії послуги, яке виходить із єдності діяльності та результату. Саме таке визначення категорії послуги має вийти, на нашу думку, до Цивільного кодексу України, ст. 177 якого відносить послуги до об'єктів цивільного права, проте самого визначення послуги не дає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аляб'єва Н. В. Договір про надання послуг у мережі Інтернет: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Н. В. Аляб'єва; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. – 18 с.
2. Богринцева Е. К вопросу о неоднозначности толкования категории «услуга» // Актуальные проблемы современной науки. – 2004. – №1. – С. 38.
3. Дроздова Н. В. Договір про надання фінансових послуг у цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Н. В. Дроздова. – К., 2005. – 27 с.
4. Ємельянчик С. Послуга в цивільному праві / С. Ємельянчик // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – С. 106-108.

5. Иоффе О. С. Обязательственное право. – М.: «Юрид. лит.», 1975. – 872 с.

6. Рабінович А. Юридично значимі послуги: загальнотеоретичне поняття, класифікація // Право України. – 2010. – № 8. – С. 142-146.

7. Резнікова В.В. Теоретичні проблеми регулювання посередництва у сфері господарювання України Спеціальність: 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. – Київ, 2011. – 30 с.

8. Санникова Л.В. Обязательства об оказании услуг в российском гражданском праве: автореф. дис. ... док. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Л.В. Санникова. – М., 2007. – 42 с.

9. Сибіга О.М. Договір комісії за цивільним кодексом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / О.М. Сибіга; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2009. – 22 с.

10. Степанов Д. Услуги как объект гражданских прав // Российская юстиция, 2000. – №2. – С. 16-18.

11. Телестакова А. А. Система договорів про надання послуг в цивільному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право ; міжнародне приватне право» / Армені Абриківна Телестакова. – К., 2008. – 25 с.

12. Шешенин Е. Д. Общие проблемы обязательств по оказанию услуг / Е. Д. Шешенин // Антология уральской цивилистики. – М., 2001. – С. 45-64.

УДК 34(477)

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Клочко В. О.,

здобувач

Харківського національного університету
внутрішніх справ

Анотація: Досліджено поняття інформаційної безпеки як складової національної безпеки України. Визначено пріоритетні напрямки забезпечення інформаційної безпеки держави.

Ключові слова: безпека, національна безпека, система національної безпеки, інформаційна безпека.

Аннотация: Исследовано понятие информационной безопасности как составляющей национальной безопасности Украины. Определены приоритетные направления обеспечения информационной безопасности государства.

Ключевые слова: безопасность, национальная безопасность, система национальной безопасности, информационная безопасность.

Annotation: The concept of informative safety is investigational as to making national safety of Ukraine. Priority directions of providing of informative safety of Ukraine are certain.

Key words: security, national security, system of national security, information security.

Проблема національної безпеки України має кардинально важливе значення в контексті загального розвитку країни та її інтеграції до євроатлантичних структур і світового співтовариства. Фактичне геополітичне становище держави дозволяє констатувати неадекватність реального і бажаного стану України у світі, відсутність дійових стратегій, які б спрямували країну до стабільності та процвітання. Це зумовлює зосередження пильної уваги до проблем забезпечення національної безпеки держави, яка поєднує питання розвитку окремих складових системи національної безпеки з необхідністю забезпечення життєво важливих національних інтересів.

Інформаційна безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки України. Становлення інформаційної цивілізації потребує докорінної зміни ставлення не лише до формування інформаційної політики, а в її межах політики інформаційної безпеки, що містить вивчення та опанування теоретичних підвалин даних процесів.

Відтак, важливого значення у процесі становлення інформаційного суспільства в Україні набувають питання формування національно орієнтованої інформаційної політики з урахуванням

кращих європейських взірців у цій сфері. Вищезазначене свідчить про актуальність та необхідність дослідження адміністративно-правових засад забезпечення інформаційної безпеки України на сучасному етапі.

Метою статті є визначення особливостей забезпечення інформаційної безпеки як складової національної безпеки України, визначення пріоритетних напрямків забезпечення інформаційної безпеки держави.

Зміст поняття «інформаційна безпека» розкривається у практичній діяльності, наукових дослідженнях, а також нормативно-правових документах. Так, у ст. 17 Конституції України закріплено, що захист суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1].

Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає інформаційну безпеку важливою змістовною складовою національної безпеки: «національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах